
RECENZIJJA KNJIGE:

TONKO MAROEVIĆ, O NAIVI I AUTSAJDESKOJ UMJETNOSTI / KRITIKE, ESEJI I STUDIJE 1968. – 2012. (PRIREDIO VLADIMIR CRNKOVIĆ, HRVATSKI MUZEJ NAINVNE UMJETNOSTI, ZAGREB, 2013.)

dr. sc. PETAR PRELOG □ Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

Dobro je poznata činjenica da je Tonko Maroević u svojoj višedesetljetnoj bogatoj i raznovrsnoj povijesnoumjetničkoj, kritičarskoj i spisateljskoj djelatnosti njegovao - kako je sam zapisao - "otvorenost prema raznovrsnim manifestacijama i modifikacijama ljudske kreativnosti". U tom smislu gotovo ne postoji likovni fenomen koji se u proteklih četrdesetak godina nije pojavio u fokusu njegova zanimanja - u monografijama, predgovorima kataloga, povijesnoumjetničkim studijama, sinteznim tekstovima, kritikama, recenzijama ili prikazima. Njegove minuciozne analize, jasna i jezgrovita tumačenja, pa i nadahnuti neskriveni zagovori postali su tako nezaobilaznim dijelom nacionalnoga kulturnog života u najširem smislu. Mnogi su umjetnici različitih naraštaja - od Nives Kavurić Kurtović i Miroslava Šuteja do Zlatana Vrkljana i Matka Vekića - dobili u Tonku Maroeviću kongenijalnog tumača sposobnoga za otkrivanje brojnih, često skrivenih značenjskih razina njihova djela. Svoju je matičnu struku - povijest umjetnosti - zadužio također cjelovitim i inspirativnim analizama opusa nekih od ključnih protagonista hrvatskoga modernog slikarstva - Marina Tartaglie, Ernesta Tomaševića, Vladimira Varlaja i Bele Csikosa Sessije, da nabrojimo samo neke. Bez tih njegovih prinosa poznavanje, a prije svega razumijevanje nacionalne moderne umjetnosti, bilo bi mnogo siromašnije. Knjiga *O naivi i autsajderskoj umjetnosti / Kritike, eseji i studije 1968. - 2012.* upućuje pak na to da bi i razumijevanje naivne umjetnosti i srodnih likovnih izričaja te opusa njihovih protagonista također bilo bitno oskudnije i nepotpunije bez brojnih Maroevićevih tekstova.

Ova knjiga svjedoči o autorovu kontinuiranom interesu za stvaralaštvo - kako sam naziva taj umjetnički korpus - "izvan konvencionalnih, institucionalnih (a unutar originalnih) okvira". Poznat kao uspješan i nezaobilazan tumač djela Ivana Lackovića, Ivana Rabuzina, Jakova Bratanića i Hrvoja Šercara, Maroević se tekstovima skupljenima u knjizi iznova pojavljuje kao vjeran pratitelj opusa ne samo tih, ključnih osobnosti, već i drugih brojnih protagonista naive i autsajderske umjetnosti, i to od samih početaka svoga kritičarskog djelovanja. Prateći - isprva u *Telegramu*, a zatim i u drugim časopisima te u tjednom tisku - događanja na domaćoj likovnoj sceni, on bilježi, prikazuje i kritički se osvrće na mnoge izložbe u zagrebačkoj Galeriji primitivne umjetnosti, kao i u ostalim izložbenim prostorima otvorenim tim i srodnim vrstama likovnog izričaja, smatrajući ih iznimno važnom sastavnicom nacionalnoga umjetničkog i kulturnog života. Posebno vrijedi istaknuti njegovu bogatu predgovaračku aktivnost u kojoj se uz morfološku deskripciju djela te težnju za njegovim povijesnim utemeljenjem pojavljuje - kako je svojedobno zapisao - "napast književnog svjedočenja", upravo ono obilježje što će gotovo svaki Maroevićev predgovor učiniti apartnim te često omogućiti bolje ili drugačije razumijevanje materije o kojoj raspravlja. Nije potrebno iznova široko elaborirati kako bogatstvo tematike i maštovitost sadržaja, koji se često pojavljuju u djelima umjetnika naive, potiču upravo na takav, književnosti blizak oblik svjedočenja o umjetničkim djelima. Riječ je o brojnim predgovorima samostalnim izložbama naivnih umjetnika održanima u različitim prostorima, od specijalizirane Galerije *Mirko Virius* do Umjetničkoga paviljona i Muzeja za umjetnost i obrt. U tom se smislu - a znajući da je predgovor kataloga izložbe često s pravom i izravan zagovor - Maroević pojavljuje kao važan promotor ne samo pojedinih vrsnih umjetnika s područja naive i autsajderske umjetnosti, već i tog likovnog fenomena u cjelini. O tome također svjedoči nekoliko predgovora grafičkim mapama i bibliofilskim izdanjima, zatim prikazi monografija te recenzije pojedinih važnih nakladničkih projekata.

Pedeset i šest Maroevićevih tekstova o naivi i autsajderskoj umjetnosti, okupljenih u ovoj knjizi u integralnom obliku, s jedne su strane kronika o naivi, dokument o njezinoj društvenoj poziciji kroz više od četrdeset godina, svjedočenje o njezinim modalitetima i različitim pojavnostima, o načinima prezentacije i recepciji dijelova pojedinih nezaobilaznih opusa. S druge strane, oni prezentiraju zalaganje jednoga plodnog pisca o umjetnosti, njegovu otvorenost i svestranost, njegove afinitete. Predstavljaju, zatim, i zbir originalnih i za cjelokupni fenomen relevantnih zaključaka stavljenih najčešće u povijesnu perspektivu. Tako se Tonko Maroević za hrvatsku naivu i autsajdersku umjetnost nameće - unatoč tomu što sam nikada nije imao ambiciju sintezno zahvatiti u cjelinu, pa se njegov pogled može činiti fragmentarnim - kao jedan od iznimno važnih tumača, tik uz velika imena kao što su Gamulin, Bašičević, Depolo ili Maleković. Naposljetku, možemo zaključiti kako ova knjiga upotpunjuje sliku o samome autoru kao o osobnosti koja se angažmanom u svakome od različitih područja djelovanja pokazuje važnim akterom.

Vladimir Crnković, ravnatelj Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti - prikupivši tekstove razasute po periodici, katalogima, knjigama i ostalim publikacijama - zaslužan je za ovo nadasve argumentirano stvaranje potpuniije slike o Tonku Maroeviću. Objavljen kao deseta knjiga u biblioteci *Hrvatska likovna kritika*, ovaj se svezak organski nastavlja na niz prethodno tiskanih naslova u kojima su okupljeni ključni tekstovi o naivnoj umjetnosti Miće Bašičevića, Josipa Depola, Vladimira Crnkovića i Vladimira Malekovića. Osim kronološki predstavljenih zapisa, ona donosi rezultate još

jednoga iznimno važnog pothvata - rada na cjelovitoj Maroevićevoj bibliografiji s područja naive i autsajderske umjetnosti. Taj popis sadržava stotinu dvadeset i sedam bibliografskih jedinica, uključujući integralno objavljene tekstove, kao i one u kojima se autor samo digresivno ili sporadično dotiče naive i njezinih protagonista. Posebna je vrijednost te bibliografije to što upravo o tekstovima kojima naiva i srodni likovni izričaji nisu glavna tema donosi njihove kratke sadržaje, citira brojna imena, kao i relevantne fragmente što zadiru u materiju kojoj je ovo izdanje posvećeno. Slijedi kratak izbor iz literature o Tonku Maroeviću te, naposljetku, izniman prilog priređivača i urednika Vladimira Crnkovića, skromno naslovljen *Marginalije o Maroevićevim tekstovima o naivi i autsajderskoj umjetnosti*. Riječ je, međutim, o opsežnoj i temeljitoj analizi autorova kritičarskog, esejističkog, predgovaračkog i prikazivačkog opusa posvećenoga naivnoj i autsajderskoj umjetnosti, a nipošto samo o usputnim marginalijama, napomenama ili asocijacijama, kako naslov može sugerirati. Bez zadržke možemo zaključiti kako je taj iscrpan Crnkovićev tekst - koji ne samo da obiluje brojnim podacima, već strpljivo tumači obilježja autorova uloga na mnogim razinama - iznimno vrijedno čitanje Maroevića kao jednoga od najboljih i najvažnijih hrvatskih pisaca o umjetnosti. Nije potrebno posebno napomenuti kako bi takve ili slične visokostručne analize njegova opusa, posvećene ostalim, gotovo neprebrojivim tekstovima o različitim aspektima likovnosti u prošlosti i suvremenosti, trebalo svakako nastaviti.

Zaključno, knjiga *O naivi i autsajderskoj umjetnosti* - kao zbirka Maroevićevih tekstova, ali i detaljan analitički prikaz njegova djelovanja u kontekstu toga likovnog fenomena - iznimno je dobro koncipirana, pomno uređena i atraktivno oblikovana. Nije slučajno što se kao njezin nakladnik pojavljuje Hrvatski muzej naivne umjetnosti, jedan od najvažnijih umjetničkih muzeja na karti nacionalne kulture. Tim promišljenim i detaljno razrađenim nakladničkim projektom, muzej se primjereno odužio svomu dugogodišnjem suradniku te ustrajnom promotoru njegova djelovanja, ponudivši čitatelju relevantan uvid u jedan od fragmenata opusa Tonka Maroevića. S obzirom na to da su njegovi tekstovi iznimno pisani, a i lako se čitaju, na hrvatskoj je kulturnoj javnosti da knjigu uzme u ruke i iznova otkrije slojevitost i bogatstvo fenomena koji je nedvojbeno važna sastavnica nacionalne moderne kulture.

Primljeno: 9. travnja 2014.